

INTERNATIONAL
CONFERENCE

INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY STUDIES AND SCIENTIFIC RESEARCH

30

OKTOBER
2026

CERTIFICATE
to Each Author

Google Scholar
Indexing

Online
Publication

E-Conference

HELSINKI
FINLAND

CONFERENCE THEMES

- Social and Economic Sciences
- Exact and Natural Sciences
- Humanities and Philology
- Medicine and Pharmacy
- Information Technologies and Engineering
- Pedagogy and Modern Education
- Law and Public Administration
- Agriculture and Veterinary Sciences
- Architecture, Construction and Urban Studies
- Innovative Research and Interdisciplinary Studies

REGISTER NOW

intconf.online

MECHANISMS FOR IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING ETHICAL COMPETENCE IN STUDENTS BASED ON THE WORKS OF MUHAMMAD SADIQ QASHGHARI

MUXAMMAD SODIQ QOSHGH'ARIY ASARLARI ASOSIDA TALABALARDA AXLOQIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLAR

Muxamedxodjayeva Mavjuda Axbarovna
O'zMPU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Muxammad Sodiq Qoshg'ariy asarlari asosida talabalarda axloqiy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bilan bog'liq jarayonlar o'z aksini topgan.

Tayanch tushunchalar: Pedagogik jarayonlar, ta'lim, tarbiya, kompetensiya, kompetentlik, axloq, axloqiy kompetensiya, rivojlantirish, metod, vosita, metodologiya. Qadriyat, odob, insoniy fazilatlar, milliy tarbiya.

Annotatsiya: V dannoy stat'ye rassmatrivayutsya protsessy, svyazannyye s sovershenstvovaniyem metodologii razvitiya moral'noy kompetentnosti u uchashchikhsya na osnove rabot Mukhammada Sadika Kashgari.

Klyuchevyye ponyatiya: pedagogicheskiye protsessy, obrazovaniye, vospitaniye, kompetentnost', etika, eticheskaya kompetentnost', razvitiye, metod, instrument, metodologiya. Tsennosti, etiket, chelovecheskiye kachestva, natsional'noye obrazovaniye.

Abstract: This article examines the processes associated with improving the methodology for developing moral competence in students based on the works of Muhammad Sadiq Kashgari.

Key concepts: pedagogical processes, education, upbringing, competence, ethics, ethical competence, development, method, instrument, methodology. Values, etiquette, human qualities, national education

Miloddan avvalgi IV asrda Afina yaqinidagi "Akadema" nomi bilan nomlanuvchi joyda Platon o'z shogirdlariga ma'ruzalar o'qigan bo'lib, keyinchalik, ta'lim tashkil etiluvchi maskan ham shunday nom bilan atala boshlagan. Qadimgi Rim va Yunonistonda bolalarga bilim berish faylasuflar zimmasiga yuklatilganligini ham alohida ta'kidlash o'rinli. Jamiyatning tabaqalanishi natijasida quldorlik tuzumida bolalarni ta'lim maskanlariga olib borish va olib kelish vazifasini qullar bajarishgan va ular "pedagog" deb nomlanganlar. Ushbu tushunchaning ma'nosi "bola yetaklovchi" demakdir.[1] Tarixiy taraqqiyotning keyingi bosqichlarida bolalarga tizimli bilimlarni berish bilan doimiy shug'ullanuvchi kishilar aynan shu nom bilan atala boshlaganlar. Feodalizm davrida aksariyat maktablar musulmon mamlakatlarida masjidlar yoki Hindistonda ibodatxonalar qoshida tashkil etilgan. Bunday maktablarda yoshlarga diniy bilimlar bilan birga dunyoviy bilimlar ham o'rgatilgan. O'rta asrlar davrida esa

Sharqda akademiya ko‘rinishidagi ta‘lim muassasalari ham faoliyat yuritgan bo‘lib, ular «Donishmandlar uyi» (IX asr, Bag‘dod), “Ma‘mun akademiyasi” (XI asr boshlari, Xorazm), observatoriyalar qoshidagi jamiyatlar (XV asr, Samarqand) tarzida nomlangan. Akademiyalarga turli fan yo‘nalishlari bo‘yicha kuchli bilimga ega bo‘lgan qomusiy olimlar jalb etilgan. O‘rta asrlar hamda kapital ishlab chiqarishiga asoslangan jamiyatlarda akademiya (Sharqda madrasa)lar ko‘rinishidagi maktablarda ma‘naviy-axloqiy jihatdan yetuk, turli sohalar bo‘yicha mukammal bilimga ega pedagoglarning faoliyat yuritishlariga alohida ahamiyat qaratilgan. Mirzo Ulug‘bek tomonidan barpo etilgan madrasalarda o‘z davrining taniqli olimlari – Ali qushchi, Taftazoniy, qozizoda Rumi, Mavlono Muhammad, G‘iyosiddin Jamshid Koshiy, Muiniddin Koshiy hamda Mansur Koshiylar talabalarga ta‘lim berganlar. Keyinchalik ularning ishlarini Muhammad alXorazmiy, Abu Nasr Farobiy hamda Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sinolar davom ettirishadi. Muhammad al-Xorazmiy va Abu Rayhon Beruniy o‘qituvchining ma‘naviy-axloqiy jihatdan yetuk bo‘lishlariga alohida ahamiyat qaratadilar. Ularning fikrlaricha, yaxshi o‘qituvchi boshqalardan bir jihati bilan farq qiladi, ya‘ni, u o‘zi ega bo‘lgan bilimlarni yoshlarga beminnat o‘rgata olishi, har bir ishda ularga ibrat bo‘lishi kerakligidir. Al-Forobiy o‘qituvchi haqida shunday fikr bildiradi, “O‘qituvchi va rahbarning vazifasi dono davlat rahbari vazifasiga o‘xshaydi, shu sababli o‘qituvchi eshitgan va ko‘rganlarining barchasini eslab qolishi, aql-farosatga, chiroylik nutqga ega bo‘lishi, o‘quvchilarga aytmqchi bo‘lgan fikrlarni to‘la va aniq ifodalab berishni bilmog‘i lozim. Shu bilan birga o‘z ornomusini qadrlashi, adolatli bo‘lishi lozim. Ana shundagina u insoniylikning yuksak darajasiga ega bo‘ladi va baxt cho‘qqisiga erishadi”.[2] Abu Ali ibn Sino o‘z asarlarida o‘qituvchi bolalarga ta‘lim berishdek mas‘uliyatli burchini bajarishi zarurligini uqtirar ekan, ularga faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun tavsiyalar beradi. Jumladan, bolalar bilan muomalada bosiq, jiddiy bo‘lish, berilayotgan bilimning bolalar tomonidan o‘zlashtirilishiga e‘tibor qaratish, ta‘limda turli shakl va metodlardan foydalanish, bolaning xotirasi, bilimlarni egallash qobiliyati, shaxsiy xususiyatlarini bilishi, fanga qiziqтира olishi, berilayotgan bilimlarning eng muhimini ajratib bera olishi, bilimlarni tushunarli, bolaning yoshi, aqliy darajasiga mos ravishda berishi, har bir so‘zning bolalar hissiyotini uyg‘otish darajasida bo‘lishi kerakligiga urg‘u beradi. Mahmud Qoshg‘ariy “Men a‘zolar kasalligini davolashdan oldin odamlarning ruhiyatini davolashni zarur deb topdim. Bunga men o‘qituvchilik yo‘li bilan erishaman, bunga mening ishonchim komil. Chunki, a‘zolar kasalligi bilan yuzlarcha, minglarcha odamlar halok bo‘lsalar, nodonlik, bilimsizlik tufayli o‘n ming va yuz minglarcha odamlar halok bo‘ladilar.”

Hazrat Alisher Navoiy o‘z davrining ayrim maktabdorlari ega bo‘lgan sifatlar, xususan, qattiqqo‘llik, ta‘magirlik va johilliklarni qoralaydi, o‘qituvchining ma‘naviy qiyofasiga jiddiy talablarni qo‘yadi. O‘qituvchi mehnatini xolisona baholab: “Agar shogird podsholikka erishsa ham, muallimga qulluq qilsa arziydi” , “Haq yo‘lida kim senga bir harf o‘rgatmish ranj ila, aylamoq oson emas haqqin ado ming ganj ila” kabi satrlar bitganlar. [3].Buyuk qomusiy olimlarimiz zamonasining injiqliklariga va hayotning qiyinchiligiga qaramay ta‘lim olish va yangi nazariyalar yaratish, kelajak avlod uchun manfaatli bo‘ladigan asarlar yozish bilan mashg‘ul bo‘lganlar. XIX asr

oxiri hamda XX asr boshlarida yuzaga kelgan jadidchilik harakatining asoschilari, taniqli ma'rifatparvarlar – Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvar qori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Abduqodir Shakuriy, Abdurauf Fitrat, Is'hoqxon Ibrat va boshqalar aholi orasida nafaqat murabbiy, balki ma'naviy yetuk inson sifatida ham nom qozonganlar. Mashhur pedagog Abdulla Avloniy ham o'z asarlarida o'qituvchi shaxsi va uning faoliyati borasidagi qarashlarni ifodalashga alohida e'tibor qaratadi. Allomaning fikriga ko'ra bolaning sog'lom bo'lib o'sishida otaonalar o'ziga xos rol o'ynasalar, uning fikriy jihatdan taraqqiy etishida o'qituvchining o'rni beqiyos ekanligini ta'kidlaydi. Jamiyat tomonidan pedagog shaxsi haqidagi fikrlar o'z davrida Sharq mutafakkirlari bilan birgalikda g'arb ma'rifatparvarlarining asarlarida ham o'z aksini topgan. O'z davrining mashhur pedagog-gumanisti, chexlik yozuvchi Yan Amos Komenskiy o'qituvchining bola dunyoqarashini rivojlantirishdagi roliga katta baho berib, o'qituvchilik "yer yuzidagi har qanday kasbdan ko'ra yuqoriroq turadigan juda faxrli kasb" ekanligini yozib qoldiradi. Muallifning fikricha, pedagog o'z burchlarini chuqur anglay olishi hamda o'z qadr-qimmatini to'la baholay bilishi zarur. Yan Komenskiy o'qituvchi obrazini tasvirlar ekan, uning shaxsida vijdonli, ishchan, sabotli, axloqli, o'z ishini sevuvchi, o'quvchilarga otalardek muomala qiluvchi, ularda bilimga havas uyg'otuvchi, o'quvchilarni o'z ortidan ergashtiruvchi va diniy e'tiqod fazilatlarining namoyon bo'lishi maqsadga muvofiq ekanligiga urg'u beradi.

Taniqli rus pedagogi va adabiyotshunosi Konstantin Dmitriyevich Ushinskiy o'qituvchi ma'naviyati va kasbiy faoliyatiga yuqori baho beradi hamda ularning kasbiy malakalarini doimiy ravishda takomillashtirib borish zarurligi to'g'risida o'z g'oyalarini fikrlarida ilgari suradi.[4] G'arb olimlarining o'qituvchi shaxsining qiyofasini chizibgina qolmay ularga ko'pgina talablar ham keltirib o'tishgan. Bugungi kunda esa mamlakatimizda 2020-yil 24-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va unda belgilab berilgan ustuvor yo'nalishlarni amaliyotda yangicha uslublar asosida qo'llash Respublika maktabgacha ta'lim, oliy va o'rta maxsus ta'lim hamda oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan o'qituvchi, tarbiyachi, ishlab chiqarish ustalarining ma'naviy qiyofasi hamda kasbiy mahoratlariga ham bog'liqdir. [5] Pedagoglarimiz mutaxassisligi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishi, keng dunyoqarashga, kasbiy tayyorgarlikka, xushmomala, o'z kasbiga nisbatan mas'uliyatli, tashabbuskorlik, uzoqni ko'ra olish, adolatlilik, irodali bo'lishi, mehribonlik, talabchanlik, sezgirlik kabi sifatlarni o'zida aks ettirishlari kerak. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoniga binoan ishlab chiqilgan 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" ning to'rtinchi va beshinchi boblari alohida ta'lim tarbiya masalalari, adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, ma'naviy taraqqiyot va inson manfaatlarini rivojlantirishga qaratilganligi mamlakatimizda yuqori malakali kadrlarni tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligi va ta'limga e'tibor nechog'lik muhimligini ko'rsatadi.[6] Jumladan, ushbu taraqqiyot strategiyaning 44-maqsadida: maktablarda ta'lim sifatini oshirish, pedagog kadrlarning bilimi va malakasini xalqaro darajaga olib chiqishni alohida takidlab o'tilgan. Shaxsni tarbiyalash ishi nihoyatda murakkab faoliyat jarayoni bo'lib, juda qadimdan ushbu faoliyatga jamiyatning yetuk kishilari jalb

etilgan. Mazkur holat yosh avlod tarbiyasi, uning tashkil etilish mazmuni nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi. Biror bir inson pedagoglik kasbini tanladimi, demak, u albatta, pedagog shaxsi va unga qo'yiladigan talablarga ham har tomonlama mos bo'lishi kerak. Xulosa o'rnida shuni qayd etish joizki, ko'rib turganimizdek zamonasining turli davrlarida ham tarbiya va ta'lim jarayonini rivojlantirish va yanada takomillashtirish uchun harakat qilgan allomalarimiz kam emas. Ular ajdodlarining o'zlaridan ko'ra aql-farosatli, bilimli bo'lishlari uchun o'zlarini fido qilganlar. Shuningdek, o'qituvchi jamiyat ijtimoiy hayotida ro'y berayotgan o'zgarishlar, olib borilayotgan ijtimoiy islohotlar mohiyatini chuqur anglab yetishi hamda bu borada o'quvchilarga to'g'ri, asosli ma'lumotlarni bera olishi, zamonaviy o'qituvchi sifatida ilm-fan, texnika va texnologiya yangiliklari va yutuqlaridan doimo xabardor bo'lishi, o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur, puxta bilimga ega, o'z ustida tinimsiz izlanishi, pedagogika va psixologiya fanlari asoslarini puxta bilishi, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda faoliyat tashkil etishi, ta'lim-tarbiya jarayonida eng samarali shakl, metod va vositalardan unumli foydalana olish imkoniyatiga hamda ijodkorlik, tashabbuskorlik va tashkilotchilik qobiliyatiga ega bo'lishi, yuksak darajadagi pedagogik mahorat, jumladan, kommunikativlik layoqati, pedagogik texnika- mimika, pantomimika, jest kabi jarayon qoidalarini chuqur o'zlashtirib olgan bo'lishi, nutq madaniyatiga amal qilishi, ya'ni uning nutqida aniqlik, to'g'rilik, ravonlik aks etgan bo'lishi, shaxsiy hayotda atrofdagilarga o'rnak bo'la olishi lozim. Bugungi kunda yurtimizda ta'lim tizimini yanada isloh qilish maqsadida qaror va qonunlar ishlab chiqilmoqda. Qolaversa, bugungi kunda muhtaram Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan jamiyatda o'qituvchi va murabbiylarning obro'-e'tibori va maqomini ko'tarish, o'quv dasturlari va metodikasini to'liq qayta ko'rib chiqish, maktabni ta'limning keyingi bosqichlari bilan uzviy bog'lash, o'qituvchilarni ortiqcha qog'ozbozlikdan xalos etib, o'z ustida ko'proq ishlashi uchun sharoit yaratish va rag'batlantirish kabi masalalarning yechimlari yuzasidan aniq vazifalar belgilab berilmoqda.

Yoshlar tushunchasiga kengroq ta'rif beradigan bo'lsak, yoshlar - ma'naviy dunyoqarashi shakllanayotgan, qaror topayotgan, asosiy ijtimoiy o'sayotgan, ijtimoiylashuv va moslashuv jarayonni va ruhiy-fiziologik balog'at yoshni boshdan kechirayotgan ijtimoiy demografik guruh sifatida kattalar olamiga kirib boradi. O'z navbatida yoshlarning katta hayotga qadam qo'yish bilan bog'liq asosiy ijtimoiy muammolari ham mavjud. Bular:

- ta'lim olish;
- oila qurish;
- mehnat faoliyatini boshlash;
- kasbiy mahorat va ilgariylash;
- qat'iy ijtimoiy siyosiy, nuqtai nazarga ega bo'lishga intilish.

Hozirgi kunda bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyili jarayoni kasb tanlash, mehnatga haq to'lash, ishsizlik bo'yicha ayrim muammolarni yuzaga chiqardi. Mazkur muammolarni yechimi sifatida bor imkoniyatlardan oqilona foydalanish lozimligi, qadrlash zarurligini yoshlar ongida anglatishimiz dolzarb masaladir. Chunki ong - bu

aql, tafakkur. Yoshlar ma'naviy ta'lim-tarbiyasi haqida gapirilganda, birinchi o'rinda inson ongiga ta'sir o'tkazish zarur, Ong insonni hayvoniylikdan ajratib turuvchi, jismni boshqaruvchi asosdir. Ong tushunchasiga batafsilroq yondashadigan bo'lsak, falsafadagi markaziy kategoriyalaridan biri bo'lib, quyidagicha ta'riflarni uchratishimiz mumkin:

- ruh istak va fikrlarimizning tashuvchisi, Jon o'lishi bilan ong ham o'ladi;
- yaratgannning qudrati;
- ong in'ikosning oliy shaklidir.

Falsafa tarixida "Vulgar materializm" deb nom olgan oqim namoyondalarining qarashlari: "Xuddi jigar safro ishlab chiqarganidek, miya ham ongni ishlab chiqaradi. Ya'ni ong ideal emas, balki moddiy hodisa." Vaholanki, safroni ko'rish mumkin, ammo ongni ko'rib ham, ushlab ham, o'lchab ham bo'lmaydi. Ong tarkibi unsurlari – fikr, his-hayajon, iroda, sezgi, idrok, tasavvur hissoblanadi. Bilim bilan ong bir narsa emas. Bilim – inson tajribasi tasdig'idan o'tgan voqelik in'ikosi bo'lsa, ong tarkibida taxmin, adashish, aldanish hollari kiradi. Hissiyot ong tarkibiga uzviy ravishda kiradi. Bilish jarayonida haqiqatni bilish hissiyot bilan bog'liq, shuning uchun ham fanda faqat aqliy tafakkur bilan qanoatlanib bo'lmaydi. Hissiyot qadrlash tushunchasining shakllanishida ham yordam beradi.

Odamning hissiy komponentlarini quyidagi darajalarda tasavvur etish mumkin:

a) turli ta'sirlarga bo'lgan reaksiyalar bilan bog'liq oddiy hissiyotlar – chanqash va h.k.

b) instinktiv – affektiv holatlar – oldindan sezish, kayfiyat, stress, gallyusinatsiya va h.k.

v) hissiyot – sevgi, yoqtirish, yoqtirmaslik, nafrat. (Qadrlash tushunchasi ko'proq mazkur daraja bilan bog'liq.)

Ong sub'ektning o'z fikri, hissiyoti, faoliyatini nazorat qilib, ma'naviy dunyosida va uni o'rab turgan ob'ektiv reallikda nimalar yuz berayotganligi haqida o'ziga hisobot berishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Omonov, A. O. O., Haydarov, S. A. Tarix fanini o'rganishda qadimgi g'arb davlatlari. T.: 2021.
2. R.Mavlonova, N.Vohidova, pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent.: 2010
3. Ziyamuhammedov B. Pedagogika. – Toshkent. 2014.
4. Ishmatov. K. Pedagogik texnologiyalarni nazariy asoslari. Ta'lim muammolari. Toshkent.: 1999.
5. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni;
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-

son “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” Farmoni. T.: 2022. 7. Azimova T. Pedagogik-psixologik tashxis va uning o‘quv jarayonidagi ahamiyati. –Toshkent. 2017. 8. Ibragimov.X.I,Yo‘ldoshev.U

Yosh avlodni turli ma‘naviy tajovuzlardan himoya qilishda qadrlash tushunchasini mohiyatini tushunish, ilmiy nazariy asoslarini ishlab chiqish ahamiyatlidir. Zero, yurtboshimizning ziyolilarga qarata “bunday keng ko‘lamli va o‘ta muhim masalalarni hal qilishda davlatimiz va jamiyatimiz ijtimoiy fanlar sohasida faoliyat olib borayotgan ilmiy-tadqiqot institutlari, oliy o‘quv yurtlari, turli ijtimoiy markazlar... tomonidan har tomonlama asoslangan chuqur taklif va tavsiyalarni kutishga to‘la haqlidir”[4] - degan so‘zlari doimo ilmiy tadqiqotchi xodimlar uchun metodologik asos bo‘lib, inson uchun ahamiyatli bo‘lgan tamoyillarni o‘rganishni, izlanishni talab etadi. Zero, shaxs ma‘naviy yetukligiga zamin yaratuvchi ilmiy-nazariy konsepsiya asoslarini yaratish eng asosiy maqsadlardan biridir.

Mazkur maqsadni amalga oshirishda yoshlar tarbiyasi eng asosiy omil hisoblanadi. Yoshlar ongi va xulq-atvorida qadrlash tushunchasini shakllantirishning namoyon bo‘lish xususiyatlari masalasini yoritishdan oldin yoshlar, ong, xulq-atvor, qadrlash tushunchalarining izohiga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiqdir. Avvalambor yoshlar tushunchasiga to‘xtaladigan bo‘lsak, yoshlar - mamlakat va millatga hayotbaxshlik bag‘ishlab, davlatni kuchga to‘ldirib, harakatga keltiruvchi, yangilab turuvchi ijtimoiy qatlam bo‘lib, jamiyatning muhim demografik guruhi sifatida namoyon bo‘ladi. YOshlar har bir jamiyatda o‘zining yosh xususiyati, ijtimoiy holatining o‘ziga xosligi bilan ajralib turuvchi 14-16 yoshdan 25-30 yoshgacha bo‘lgan shaxslarni qamrab oladi. YOshlarning ijtimoiy-ruhiy qiyofasi jamiyatning umumiy holatini, ijtimoiylashuv qonuniyatlarini, ta‘lim-tarbiya imkoniyatlarini belgilab beradi. O‘zbekiston aholisining 64 % ortig‘ini yoshlar qatlami tashkil etishini inobatga oladigan bo‘lsak, mazkur demografik guruhning ma‘naviy qiyofasi yuzasidan islohotlar olib borish dolzarb masaladir. Mustaqil O‘zbekistonning davlat siyosati jarayonida ham yoshlarga alohida e‘tibor qaratilgani, 1995 yilni “YOshlar yili”, 2000 yilni “Sog‘lom avlod yili”, 2001 yilni “Onalar va bolalar yili”, 2008 yilni “YOshlar yili”, 2010 yilni “Barkamol avlod yili” deb nomlangani ham bejizga emas.

Yoshlar tushunchasiga kengroq ta‘rif beradigan bo‘lsak, yoshlar - ma‘naviy dunyoqarashi shakllanayotgan, qaror topayotgan, asosiy ijtimoiy o‘sayotgan, ijtimoiylashuv va moslashuv jarayonni va ruhiy-fiziologik balog‘at yoshni boshdan kechirayotgan ijtimoiy demografik guruh sifatida kattalar olamiga kirib boradi. O‘z navbatida yoshlarning katta hayotga qadam qo‘yish bilan bog‘liq asosiy ijtimoiy muammolari ham mavjud. Bular:

- ta‘lim olish;
- oila qurish;
- mehnat faoliyatini boshlash;

- kasbiy mahorat va ilgarilash;
- qat'iy ijtimoiy siyosiy, nuqtai nazarga ega bo'lishga intilish.

Hozirgi kunda bozor iqtisodiyotiga o'tish tamoyili jarayoni kasb tanlash, mehnatga haq to'lash, ishsizlik bo'yicha ayrim muammolarni yuzaga chiqardi. Mazkur muammolarni yechimi sifatida bor imkoniyatlardan oqilona foydalanish lozimligi, qadrlash zarurligini yoshlar ongida anglatishimiz dolzarb masaladir. Chunki ong - bu aql, tafakkur. Yoshlar ma'naviy ta'lim-tarbiyasi haqida gapirilganda, birinchi o'rinda inson ongiga ta'sir o'tkazish zarur, Ong insonni hayvoniylikdan ajratib turuvchi, jismni boshqaruvchi asosdir. Ong tushunchasiga batafsilroq yondashadigan bo'lsak, falsafadagi markaziy kategoriyalaridan biri bo'lib, quyidagicha ta'riflarni uchratishimiz mumkin:

- ruh istak va fikrlarimizning tashuvchisi, Jon o'lishi bilan ong ham o'ladi;
- yaratgannning qudrati;
- ong in'ikosning oliy shaklidir.

Falsafa tarixida "Vulgar materializm" deb nom olgan oqim namoyondalarining qarashlari: "Xuddi jigar safro ishlab chiqarganidek, miya ham ongni ishlab chiqaradi. Ya'ni ong ideal emas, balki moddiy hodisa." Vaholanki, safroni ko'rish mumkin, ammo ongni ko'rib ham, ushlab ham, o'lchab ham bo'lmaydi. Ong tarkibi unsurlari – fikr, his-hayajon, iroda, sezgi, idrok, tasavvur hissoblanadi. Bilim bilan ong bir narsa emas. Bilim – inson tajribasi tasdig'idan o'tgan voqelik in'ikosi bo'lsa, ong tarkibida taxmin, adashish, aldanish hollari kiradi. Hissiyot ong tarkibiga uzviy ravishda kiradi. Bilish jarayonida haqiqatni bilish hissiyot bilan bog'liq, shuning uchun ham fanda faqat aqliy tafakkur bilan qanoatlanib bo'lmaydi. Hissiyot qadrlash tushunchasining shakllanishida ham yordam beradi.

Odamning hissiy komponentlarini quyidagi darajalarda tasavvur etish mumkin:

a) turli ta'sirlarga bo'lgan reaksiyalar bilan bog'liq oddiy hissiyotlar – chanqash va h.k.

b) instinktiv – affektiv holatlar – oldindan sezish, kayfiyat, stress, gallyusinatsiya va h.k.

v) hissiyot – sevgi, yoqtirish, yoqtirmaslik, nafrat. (Qadrlash tushunchasi ko'proq mazkur daraja bilan bog'liq.)

Ong sub'ektning o'z fikri, hissiyoti, faoliyatini nazorat qilib, ma'naviy dunyosida va uni o'rab turgan ob'ektiv reallikda nimalar yuz berayotganligi haqida o'ziga hisobot berishni taqozo etadi.

Ong – voqelik ob'ektlariga, jamiyat qadriyatlariga, o'z-o'ziga munosabatni, o'z-o'zini anglashni tashkil etadi.

Ong – insonga reja va maqsad tuzishga, tabiat va ijtimoiy muhitdagi faoliyatini boshqarish, undagi borliqqa nisbatan emosional (hissiy), ratsional (aqliy), amaliy munosabatlarni boshqarish va nazorat qilishda yordam beradi.

Ong – inson ijtimoiy taraqqiyotida voqelikni ruhiy aks ettirishning oliy shakli. Ong ruhiy holat bo'lib, ruhiyat kengroq tushunchadir. Chunki ruhiyat hayvonot olamiga ham xos, ong faqat insonga xos. Ong chaqaloq va ruhiy kasallarda bo'lmaydi.

Inson ongli bo'lib tug'ilmaydi. Uning asosiy ijtimoiy fazilati, ya'ni ongli oila va jamiyat ta'siri tufayli shakllanadi. Millat shakllanishi jarayonidan boshlab, o'tmish ajdodlar va avlodlar yaratgan buyumlar, tushunchalar olamini ota-ona tili orqali o'zlashtirib borib, o'z ongini qaror toptiradi.

Mustaqil O'zbekiston davrida, milliy ong, ajdodlarimiz qoldirgan madaniy merosga va qadriyatlarimizga tayanib, vatanparvarlik, insonparvarlik g'ururini barchaning ongida jo qilmoq birinchi darajali vazifadir.

Yoshlar ta'lim- tarbiyasi to'g'risidagi bilimi ong bilan bog'liq bo'lsa, mavjud bilim amaliy faoliyatda xulq-atvorda namoyon bo'ladi. Xulq-atvor – muayyan jamiyat, zamon, insoniyat tarixi uchun ta'sir eta oladigan turli hatti-harakatlar majmui, insoniy kamolot darajasini belgilovchi ma'naviy hodisadir. Xulq – insonning ma'naviy qiyofasi va faoliyatiga xos bo'lgan axloqiy tushuncha bo'lib, quyidagicha izohlanadi:

- shaxs hayot tarzining o'ziga xosligi;
- uning faoliyatida axloqiy qadriyatlar tamoyillarni nechog'li o'zlashtirilganligi;
- odob me'yorlarini qay tarzda amaliy ahamiyat kasb etganligi;
- shaxs axloqiy faoliyatining o'lchami, ko'rsatkichi va boshq.;

Odob-axloqqa zid bo'lgan xislatlar mavjudligi inobatga olingan holda yaxshiyomon xulq tushunchalari ham mavjud.

Yoshlar ongi va xulq-atvorida o'tmishdan faxrlanish, bugunini asrab-avaylashi, fidoiylilik, muruvvatli bo'lish, kelajakka ishonch, shukronalik tuyg'usini kamol toptirish uchun eng avvalo qadrlash tushunchasining mohiyatini anglashi, buning uchun avvalambor ma'naviyat mezoni bo'lgan "qadriyat" so'zining ma'nosi va mohiyatini bilishi muhim sanaladi.

Ma'lumki, inson ruhiyatida ma'naviyat o'z kurtaklarini yozaverarkan, ruhiyat har tomonlama sog'lom tafakkurli bo'lib ulg'ayib boraveradi, go'yoki jismoniy mashqlar ta'sirida chiniqqan tana kabi charqlanadi. Bu ruhiyatda turli xil ma'naviy tahdidlardan asrovchi immunitet borligi har qanday to'siqlarga dosh berib, bartaraf etishga qodir sanakladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar Strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni. – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda.
- 2.Mirziyoyev Sh.M. "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz".-T.: O'zbekiston NMIU, 2017y.-24-bet.
- 3.Karimov I.A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. -T.: O'zbekiston, 2011. -B. 423.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat –engilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008. -B. 126.
- 5.Imom Muhammad at-Termiziy. Sunani Termiziy.Hadis to'plami tarjimasi. Toshkent.«Adolat»1999y.